

ویرانه‌ها

شب‌های قدر

دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
روابط عمومی

السلام علیکم وعلیٰ اهل بیتکم

شب قدر از نگاه علامه طباطبایی رحمته الله علیه

استفاده می شود که قرآن کریم در یک شب مبارک در ماه رمضان که همان شب قدر است نازل شده است.

شب قدر یعنی چه؟

پس شب قدر در ماه رمضان است. اما این که کدام یک از شب های ماه رمضان شب قدر است، در قرآن کریم چیزی بر آن دلالت ندارد.

مراد از قدر، تقدیر و اندازه گیری است و شب قدر شب اندازه گیری است و خداوند متعال در این شب حوادث یک سال را تقدیر می کند و زندگی، مرگ، رزق، سعادت و شقاوت انسانها و اموری از این قبیل را در این شب مقدر میگرداند.

و تنها از راه اخبار می توان آن شب را معین کرد.

شب قدر کدام شب است؟

در بعضی از روایات منقول از ائمه اطهار علیهم السلام شب قدر مردد بین نوزدهم و بیست و یکم و بیست و سوم ماه رمضان است و در برخی دیگر از آنها مردد بین شب بیست و یکم و بیست و سوم و در روایات دیگری متعین در شب بیست و سوم است. (۱)

در قرآن کریم آیه ای که به صراحت بیان کند شب قدر چه شبی است دیده نمی شود.

وعدم تعیین یک شب به جهت تعظیم امر شب قدر بوده تا بندگان خدا با گناهان خود به آن اهانت نکنند.

ولی از جمع بندی چند آیه از قرآن کریم می توان فهمید که شب قدر یکی از شب های ماه مبارک رمضان است.

پس از دیدگاه روایات ائمه اهل بیت علیهم السلام شب قدر از شب های ماه رمضان و یکی از سه شب نوزدهم و بیست و یکم و بیست و سوم است.

قرآن کریم از یک سو می فرماید: «انا انزلناه فی ليله مبارکه.» (دخان / ۳) این آیه گویای این مطلب است که قرآن یکپارچه در یک شب مبارک نازل شده است.

اما روایات منقول از طرق اهل سنت به طور عجیبی با هم اختلاف داشته و قابل جمع نیستند ولی معروف بین اهل سنت این است که شب بیست و هفتم ماه رمضان شب قدر است (۲) و در آن شب قرآن نازل شده است.

و از سوی دیگر می فرماید: «شهر رمضان الذی انزل فیہ القرآن.» (بقره / ۱۸۵) و گویای این است که تمام قرآن در ماه رمضان نازل شده است. و در سوره قدر می فرماید: «انا انزلناه فی ليله القدر.» (قدر / ۱) از مجموع این آیات

السلام علیکم وعلیٰ آله واولادکم الطیبین

تکرار شب قدر در هر سال

رسول خدا ﷺ عرض کردم یا رسول الله آیا شب قدر شبی است که در عهد انبیاء بوده و امر به آنان نازل میشده و چون از دنیا می رفتند نزول امر در آن شب تعطیل می شده است؟ فرمود: «نه بلکه شب قدر تا قیامت هست.» (۳)

شب قدر منحصر در شب نزول قرآن و سالی که قرآن در آن نازل شد نیست بلکه با تکرار سالها، آن شب نیز تکرار می شود.

عظمت شب قدر

در سوره قدر می خوانیم: «انا انزلناه فی لیله القدر وما ادریک ما لیله القدر لیله القدر خیر من الف شهر.» خداوند متعال برای بیان عظمت شب قدر با این که ممکن بود بفرماید: «وما ادریک ما هی هی خیر من الف شهر» یعنی با این که می توانست در آیه دوم و سوم به جای کلمه «لیله القدر» ضمیر بیاورد، خود کلمه را آورد تا بر عظمت این شب دلالت کند.

و با آیه «لیله القدر خیر من الف شهر» عظمت این شب را بیان کرد به این که این شب از هزار ماه بهتر است.

منظور از بهتر بودن این شب از هزار ماه، بهتر بودن از حیث فضیلت عبادت است. چه این که مناسب با غرض قرآن نیز چنین است.

چون همه عنایت قرآن در این است که مردم را به خدا نزدیک و به وسیله عبادت زنده کند.

واحیاء یا عبادت آن شب از عبادت هزار ماه بهتر است.

یعنی در هر ماه رمضان شب قدری است که در آن شب امور سال آینده تقدیر می شود. دلیل بر این امر این است که:

اولاً: نزول قرآن به طور یکپارچه در یکی از شب های قدر چهارده قرن گذشته ممکن است ولی تعیین حوادث تمامی قرون گذشته و آینده در آن شب بی معنی است.

ثانیاً: کلمه «یفرق» در آیه شریفه «فیها یفرق کل امر حکیم.» (دخان / ۶) در سوره دخان به خاطر مضارع بودنش، استمرار را می رساند و نیز کلمه «تنزل» در آیه کریمه «تنزل الملائکه والروح فیها باذن ربهم من کل امر» (قدر / ۴) به دلیل مضارع بودنش دلالت بر استمرار دارد.

ثالثاً: از ظاهر جمله «شهر رمضان الذی انزل فیہ القرآن.» (بقره / ۱۸۵) چنین برمی آید که مادامی که ماه رمضان تکرار می شود آن شب نیز تکرار می شود.

پس شب قدر منحصر در یک شب نیست بلکه در هر سال در ماه رمضان تکرار می شود. در این خصوص در تفسیر برهان از شیخ طوسی از ابوذر روایت شده که گفت: به

السلام علیکم وعلیٰ آله وعلیٰ انبیاء

ها و آیات است یک دفعه نازل نشده است بلکه به صورت اجمال همه قرآن نازل شده است.

چون آیاتی که درباره وقایع شخصی و حوادث جزئی نازل شده ارتباط کامل با زمان و مکان و اشخاص و احوال خاصه ای دارد که درباره آن اشخاص و آن احوال و در آن زمان و مکان نازل شده.

معلوم است که چنین آیاتی درست در نمی آید مگر این که زمان و مکانش و واقعه ای که درباره اش نازل شده رخ دهد به طوری که اگر از آن زمان ها و مکان ها و وقایع خاصه صرف نظر شود و فرض شود که قرآن یک باره نازل شده، قهرا موارد آن آیات حذف می شود و دیگر بر آنها تطبیق نمی کنند.

پس قرآن به همین هیئت که هست دوبار نازل نشده بلکه بین دو نزول قرآن فرق است و فرق آن در اجمال و تفصیل است.

همان اجمال و تفصیلی که در آیه شریفه «کتاب احکمت آیاته ثم فصلت من لدن حکیم خبیر» (هود/۱) به آن اشاره شده است.

و در شب قدر قرآن کریم به صورت اجمال و یکپارچه بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نازل شد و در طول بیست و سه سال به تفصیل و به تدریج و آیه به آیه نازل گردید.

از امام صادق علیه السلام سؤال شد: چگونه شب قدر از هزار ماه بهتر است؟ (با این که در آن هزار ماه در هر دوازده ماهش یک شب قدر است).

حضرت فرمود: «عبادت در شب قدر بهتر است از عبادت در هزار ماهی که در آن شب قدر نباشد.» (۴)

وقایع شب قدر

الف- نزول قرآن

ظاهر آیه شریفه «انا انزلناه فی لیل القدر» این است که همه قرآن در شب قدر نازل شده است و چون تعبیر به انزال کرده که ظهور در یکپارچگی و دفعی بودن دارد نه تنزیل، که ظاهر در نزول تدریجی است.

قرآن کریم به دو گونه نازل شده است:

۱- نزول یکباره در یک شب معین.

۲- نزول تدریجی در طول بیست و سه سال نبوت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله.

آیاتی چون «قرانا فرقناه لتقراه علی الناس علی مکث و نزلناه تنزیلا» (اسراء/۱۰۶) نزول تدریجی قرآن را بیان می کند.

در نزول دفعی (و یکپارچه)، قرآن کریم که مرکب از سوره

السلام علیکم وعلیٰ آله واولادکم الطیبین

ب- تقدیر امور

من کل امر» (قدر / ۴) ملائکه و روح در این شب به اذن پروردگارشان نازل می‌شوند. مراد از روح، آن روحی است که از عالم امر است و خدای متعال درباره اش فرموده است «قل الروح من امر ربی.» (اسراء / ۸۵) در این که مراد از امر چیست؟ بحث‌های مفصلی در تفسیر شریف المیزان آمده است که به جهت اختصار مبحث به دو روایت در مورد نزول ملائکه و این که روح چیست بسنده می‌شود.

خداوند متعال در شب قدر حوادث یک سال آینده را از قبیل مرگ و زندگی، وسعت یا تنگی روزی، سعادت و شقاوت، خیر و شر، طاعت و معصیت و... تقدیر می‌کند.

در آیه شریفه «انا انزلناه فی لیله القدر» (قدر / ۱) کلمه «قدر» دلالت بر تقدیر و اندازه‌گیری دارد و آیه شریفه «فیها یفرق کل امر حکیم.» (دخان / ۶) که در وصف شب قدر نازل شده است بر تقدیر دلالت می‌کند.

۱- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: وقتی شب قدر می‌شود ملائکه‌ای که ساکن در «سدره المنتهی» هستند و جبرئیل یکی از ایشان است نازل می‌شوند در حالی که جبرئیل به اتفاق سایرین پرچم‌هایی را به همراه دارند.

چون کلمه «فرق» به معنای جدا سازی و مشخص کردن دو چیز از یکدیگر است. و فرق هر امر حکیم جز این معنا ندارد که آن امر و آن واقعه‌ای که باید رخ دهد را با تقدیر و اندازه‌گیری مشخص سازند.

یک پرچم بالای قبر من، و یکی بر بالای بیت المقدس و پرچمی در مسجد الحرام و پرچمی بر طورسینا نصب می‌کنند و هیچ مؤمن و مؤمن‌های در این نقاط نمی‌ماند مگر آن که جبرئیل به او سلام می‌کند، مگر کسی که دائم الخمر و یا معتاد به خوردن گوشت خوک و یا زعفران مالیدن به بدن خود باشد. (۵)

امور به حسب قضای الهی دارای دو مرحله اند، یکی اجمال و ابهام و دیگری تفصیل.

۲- از امام صادق علیه السلام در مورد روح سؤال شد. حضرت فرمودند: روح از جبرئیل بزرگتر است و جبرئیل از سنخ ملائکه است و روح از آن سنخ نیست.

و شب قدر به طوری که از آیه «فیها یفرق کل امر حکیم.» برمی‌آید شبی است که امور از مرحله اجمال و ابهام به مرحله فرق و تفصیل بیرون می‌آیند.

ج- نزول ملائکه و روح

مگر نمی‌بینی خدای تعالی فرموده: «تنزل الملائکه والروح» پس معلوم می‌شود روح غیر از ملائکه است. (۶)

بر اساس آیه شریفه «تنزل الملائکه والروح فیها باذن ربهم»

السلام علیکم وعلیٰ اهل بیتکم

د- سلام و امنیت

۶- تفسیر برهان، ج ۴، ص ۴۸۱، ح ۱.

قرآن کریم در بیان این ویژگی شب قدر می فرماید: «سلام هی حتی مطلع الفجر.» (قدر/ ۵) کلمه سلام و سلامت به معنای عاری بودن از آفات ظاهری و باطنی است.

و جمله «سلام هی» اشاره به این مطلب دارد که عنایت الهی تعلق گرفته است به این که رحمتش شامل همه آن بندگان بشود که به سوی او روی می آورند و نیز به این که در خصوص شب قدر باب عذابش بسته باشد.

به این معنا که عذابی جدید نفرستد. و لازمه این معنا این است که در این شب کید شیطان ها هم مؤثر واقع نشود چنانکه در بعضی از روایات نیز به این معنا اشاره شده است.

البته بعضی از مفسرین گفته اند: مراد از کلمه «سلام» این است که در شب قدر ملائکه از هر مؤمن مشغول به عبادت بگذرند، سلام می دهند.

پی نوشت ها:

۱- مجمع البیان، ج ۱۰، ص ۵۱۹.

۲- تفسیر الدر المنثور، ج ۶.

۳- تفسیر البرهان، ج ۴، ص ۴۸۸، ح ۲۶.

۴- فروع کافی، ج ۴، ص ۱۵۷، ح ۴.

۵- مجمع البیان، ج ۱۰، ص ۵۲۰.

- ﴿۱﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿۱﴾ ما [قرآن را] در شب قدر نازل کردیم (۱)
 ﴿۲﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿۲﴾ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿۳﴾ و از شب قدر چه آگاهت کرد (۲)
 ﴿۳﴾ تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ ﴿۴﴾ شب قدر از هزار ماه ارجمندتر است (۳)
 ﴿۴﴾ سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿۵﴾ در آن [شب] فرشتگان با روح به فرمان پروردگارشان برای هر کاری [که مقرر شده است] فرود آیند (۴)
 ﴿۵﴾ [آن شب] تا دم صبح صلح و سلام است (۵)